

ШЛЯХИ ЗАЛУЧЕННЯ НЕПОВНОСПРАВНИХ ДО ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Семаль Н. В., Грибовська І. Б., Маланчук Г. Г.
Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. Проведено аналіз шляхів залучення осіб з обмеженими можливостями до фізкультурно-спортивних занять. Вивчено думку тренерів, щодо проблеми залучення осіб з особливими потребами до рухової діяльності. Визначено аргументи, що використовують тренери для формування мотивації в неповносправних. Уточнено фактори, що впливають на стійку зацікавленість осіб з різними вадами здоров'я до занять фізичними вправами.

Ключові слова: неповносправні, фізкультурно-спортивна діяльність, рухова активність, інформаційно-просвітницька робота.

© Семаль Н. В., Грибовська І. Б., Маланчук Г. Г., 2011

Аннотація. Семаль Н. В., Грибовская И. Б., Маланчук Г. Г. Пути приобщения инвалидов к физкультурно-спортивной деятельности. Проведен анализ путей приобщения инвалидов к физкультурно-спортивным занятиям. Изучено мнение тренеров о проблемах привлечения людей с особыми потребностями к двигательной деятельности. Определены аргументы, которые используют тренеры для формирования мотивации у инвалидов. Уточнены факторы, которые влияют на стойкий интерес инвалидов к занятиям.

Ключевые слова: инвалиды, физкультурно-спортивная деятельность, двигательная активность, информационно-просветительная работа.

Abstract. Semal N., Hrybovska I., Malanchuk H. Ways of bringing in athleting-sporting activity disabled people. The article analyzes ways to involve disabled people to physical culture and sports. We study the opinions of coaches about the problems of engagement the largest possible number people with special abilities in motor activity. Defined the arguments that use the coach for the formation of motivation of people with disabilities. Specified the factors that affect the strong interest with disabilities to their classes.

Key words: invalids, athletic sporting activity, vomit activity, informatively-elucidative work.

Актуальність проблеми. Одним з пріоритетних питань гуманітарної політики в суспільстві є формування здорового способу життя та збереження нації. Особливого значення це набуває в роботі з неповносправними.

На думку науковців [2–4 та ін.], слід формувати та підтримувати позитивну мотивацію в населення до фізкультурно-спортивних занять. Досягти цього можливо завдяки пропаганді здорового способу життя у формі інформаційних компаній та соціальної реклами цінностей рухової активності. Як зазначають фахівці, здійснити це можна також за допомогою обмеження реклами алкоголю, тютюнових виробів та їх вживання в публічних місцях [3]. Для залучення до фізкультурно-спортивних занять якомога більшої кількості населення доцільно доводити до їх відома спеціальну інформацію шляхом просвітницько-пропагандистської діяльності.

У Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту зазначається, що першочергового значення набуває формування в громадян переконання в необхідності регулярного використання різноманітних форм фізичного виховання, масового спорту, раціональної рухової активності. Наголошується, що метою розвитку фізичної культури і спорту є: створення умов для забезпечення оптимальної рухової активності кожної людини впродовж усього життя, досягнення нею достатнього рівня фізичної та функціональної підготовленості, сприяння соціальному, біологічному та психічному благополуччю, поліпшенню стану здоров'я [1]. Особливого значення це набуває для осіб з різними вадами здоров'я – неповносправних, які в своїй більшості залишаються сам на сам із своїми проблемами.

На шляху соціальної інтеграції неповносправних стоїть вирішення питання підвищення їх обізнаності щодо важливості фізкультурно-спортивної діяльності. Адже, за статистичними даними, різними формами фізкультурно-реабілітаційної роботи охоплено лише близько 40 тисяч інвалідів, а в спортивних секціях і ДЮСШ тренуються загалом 17,7 тисяч неповносправних. Тоді як в Україні проживає 3 млн осіб з особливими потребами [5].

У зв'язку з вищевикладеним, вивчення шляхів залучення неповносправних осіб до фізкультурно-спортивної діяльності є **метою** нашого дослідження.

Завдання дослідження:

1. Окреслити шляхи залучення неповносправних до рухової активності.
2. Вивчити мотивацію неповносправних осіб до

систематичних фізкультурно-спортивних занять.

3. З'ясувати фактори, що впливають на стійку зацікавленість неповносправних до занять.

Для вирішення поставлених завдань використувались такі **методи дослідження:** аналіз науково-методичної літератури, соціологічний метод та методи математичної статистики.

Організація дослідження. Нами було проведено опитування тренерів-викладачів Закарпатського обласного центру фізичної культури і спорту «Інваспорт» та обласної дитячої юнацької спортивної школи інвалідів (ОДЮСШІ). Загалом опитано 38 осіб. Середній стаж роботи з неповносправними становив 7–10 років. Анкета включала 29 запитань різного типу: закриті, відкриті, запитання-меню (ранжування).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконувалась згідно зі Зведеним планом науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2006–2010 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту за темою 1.3.4 «Організаційно-методичні основи розвитку в Україні руху «Спорт для всіх» (номер державної реєстрації 0106U012615) та виконується згідно зі Зведеним планом науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр. Міністерства освіти і науки, молоді та спорту.

Результати дослідження. Закарпатський обласний центр фізичної культури і спорту «Інваспорт» та Обласна дитячо-юнацька спортивна школа інвалідів (ОДЮСШІ) згідно з «Положенням про діяльність» основну роботу спрямовують на реабілітаційно-оздоровчу та спортивну підготовку інвалідів різних нозологій. Нам важливо було вивчити думку їх тренерів-викладачів щодо залучення неповносправних до занять. Так, опитування дозволило отримати наступні результати.

У першу чергу, ми з'ясували, що 95,7 % тренерів опитують своїх вихованців про те, звідки ті дізналися про фізкультурно-спортивні заняття. Аналіз відповідей також показав, що більшість неповносправних поінформували знайомі (18,1 % опитаних) про такі заняття. Разом з тим, 16,6 % та 18,1 % осіб дізналися про заняття на показових виступах під час масових свят у місті та відповідно на спортивних змаганнях. Після перегляду телевізійної передачі ще 14,7 % неповносправних оволоділи інформацією, а 11,7 % дізналися з оголошення в газеті. У 9,8 % випадках ініціювали заняття дітей батьки. На жаль, як наголошують тренери, від лікаря, під час проходження МСЕКУ отримали дані лише 7,7 % неповносправних. А ось телефоном з фізкультурно-спортивного закладу було повідомлено

також лише 2,9 % інвалідів. Тільки 0,7 % тренерів зазначили, що учні почули інформацію по радіо (рис. 1).

Тобто, недостатньо поінформованими про роботу закладів фізкультурно-спортивного профілю для інвалідів є лікарі. Окрім того, підтверджуються дані щодо недостатньої ролі в просвітницькій роботі засобів масової інформації (ЗМІ), зокрема радіо, газет. Простежується недостатня особиста діяльність тренерів-викладачів із залучення дітей-інвалідів до занять. Так, лише один тренер, який має великий стаж роботи з неповносправними, зазначив, що усі його вихованці були залучені ним особисто.

Разом з тим, оцінка власної діяльності тренерами була дуже високою. Так, 92,1 % опитаних зазначили свою діяльність щодо залучення інвалідів до регулярних фізкультурно-спортивних занять активною, а 7,9 % наголосили, що вона є дуже активною. Тобто, наявна завищена оцінка своєї роботи зі сторони тренерів-викладачів.

Вивчення шляхів залучення неповносправних до занять показало, що більшість тренерів, а це 23,6 %, почали роботу із неповносправними після бесіди, коли вони прийшли довідатися в заклад про заняття; 21,7 % респондентів скористалися нагодою під час проведення масових заходів у місті. Тільки 18,9 % тренерів наголосили на співпраці з працівниками медичних установ. Тоді як самі учні не зазначають, що лікарі достатньо поширюють інформацію про можливість фізкультурно-спортивних занять під час проходження МСЕК.

Про особисті усні звернення ймовірних учасників занять повідомляють 17,9 % тренерів. Така ж кількість тренерів стверджує, що залучають нових учнів до занять за допомогою тих, які вже займаються. Тобто, дуже важливим для осіб з особливими потребами є приклад друзів (рис. 2).

Разом з тим, жоден з респондентів не зазначив, що подає рекламну інформацію в ЗМІ чи розповсюджує оголошення на вулиці та контактує із батьками. Ймовірно, на нашу думку, причиною ігнорування цих засобів є недостатня самосвідомість та безініціативність у розробці рекламних інформаційних оголошень та повідомлень.

Аналіз мотивів, які зазвичай використовують тренери для залучення неповносправних до занять, показав, що переважна більшість наголошує на більш швидшому пристосуванні осіб з особливими потребами до умов життя та задоволенні їх потреб у спілкуванні (25,0 та 24,2 % опитаних відповідно). Про покращання стану здоров'я зазначають 22,3 % респондентів; 13,4 % тренерів наголошують, що фізкультурні заняття – важлива складова здорового способу життя. А 15,1 % опитаних переконують осіб з особливими потребами в тому, що спортивні досягнення важливі для їх соціальної інтеграції в суспільство (рис. 3). Окрім того, як засвідчили відповіді, окремі тренери проводять бесіди про пізнання світу через рух та створення рівних умов для всіх людей.

Вивчення питання: «Чи доцільно продовжувати формувати мотивацію, у тих неповносправних осіб,

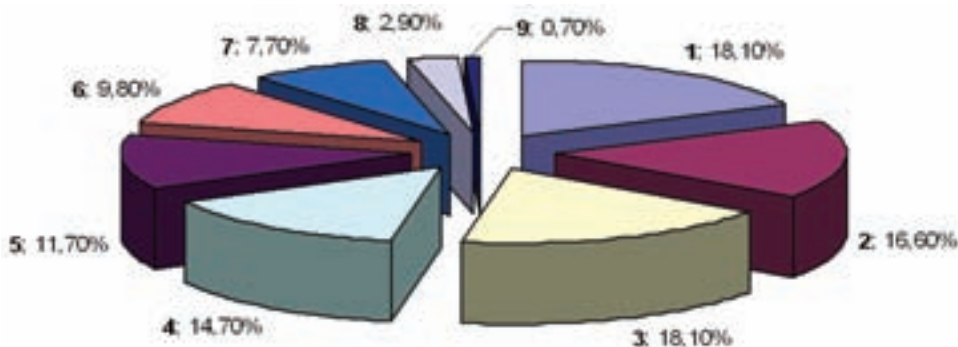

Рис. 1. Джерела інформації неповносправних про фізкультурно-спортивні заняття: 1 – знайомі; 2 – показові виступи; 3 – спортивні змагання; 4 – телевізійні передачі; 5 – газети; 6 – батьки; 7 – під час проходження МСЕК; 8 – телефоном з фізкультурно-спортивного закладу; 9 – радіо

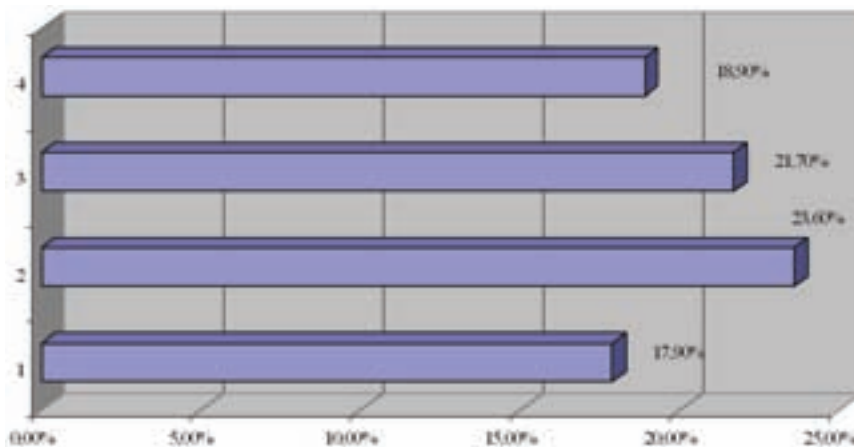

Рис. 2. Основні шляхи залучення неповносправних осіб до фізкультурно-спортивних занять: 1 – співпраця з лікарем; 2 – масові заходи в місті; 3 – бесіди; 4 – особисті звернення

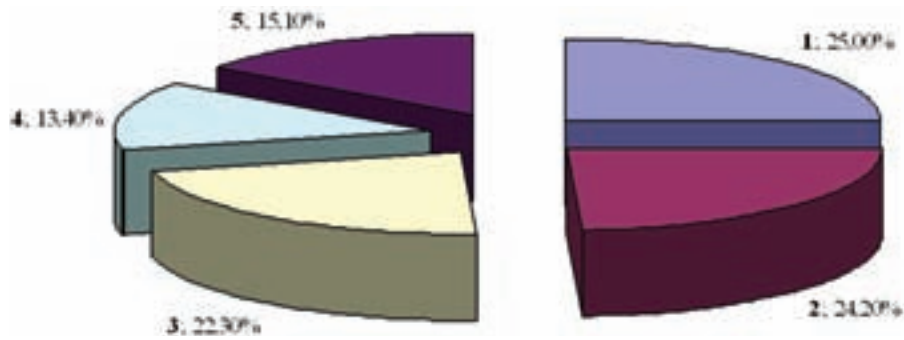

Рис. 3. Мотиви залучення неповносправних осіб до фізкультурно-спортивних занять:
 1 – пристосування до умов життя; 2 – потреби у спілкуванні; 3 – покращення стану здоров'я;
 4 – дотримання здорового способу життя; 5 – соціальна інтеграція у суспільство

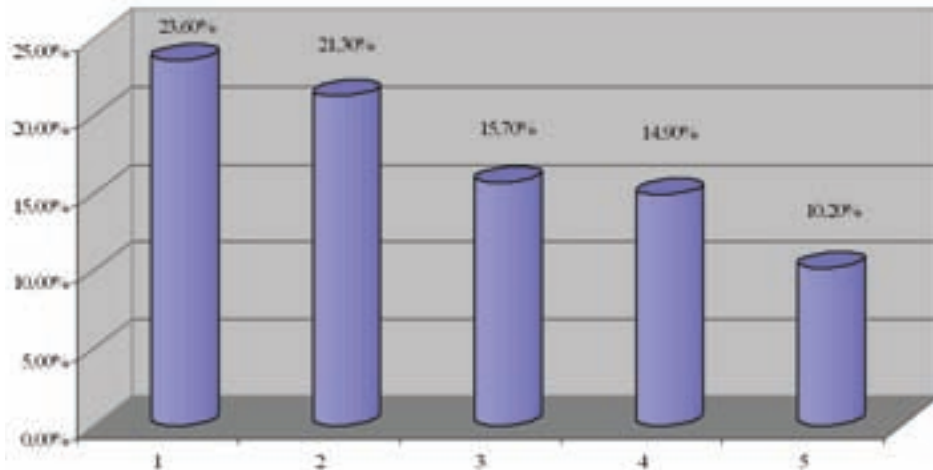

Рис. 4. Аргументи, що використовують тренери для формування мотивації до подальших фізкультурно-спортивних занять: 1 – наявність успіхів у заняттях; 2 – можливі майбутні досягнення; 3 – приклад інших учнів; 4 – позитивний вплив на стан здоров'я; 5 – краща адаптація до повсякденного

які вже відвідують фізкультурно-спортивні заняття?» – показало, що доцільно. Переважна більшість тренерів (57,9 %) наголосило на відповіді «так», а 42,10 % опитаних відповіло «скоріше так, чим ні». Жоден з респондентів не обрав негативної відповіді. Окрім того, вони наголосили на тому, що із раннього віку слід ставити доступне завдання для дитини і поступово, долаючи перешкоди, досягати мети. А ось аналіз аргументів, які варто для цього використовувати, виявив наступні результати.

Так, 23,6 % тренерів повідомляють, що слід інформувати учнів про наявність успіхів у заняттях та 21,3 % наголошують на потребі окреслювати неповносправним можливі майбутні досягнення. На думку 15,7 % тренерів, потрібно наводити приклади успіхів тих, які тривалий час систематично займаються. Систематично наголошувати на позитивному впливі занять на стан здоров'я – стверджують 14,9 % респондентів. Також 10,2 % осіб вважають за доцільне переконувати неповносправних, що фізкультурно-спортивні заняття допомагають краще адаптуватися до повсякденного життя. І лише 4,1 % тренерів переконують у розширенні кола спілкування осіб з особливими потребами (рис. 4).

На питання: «Який приблизний відсоток залучених Вами інвалідів до фізкультурно-спортивних занять залишили їх після місяця (або менше) тренувань?» – 26,3 % тренерів зазначили, що близько 20 %

неповносправних. Причинами, які завадили неповносправним особам відвідувати заняття були названі наступні.

Так, 44 % респондентів відзначили проблему доступності місця заняття (транспорт, супровід). На погане матеріально-технічне забезпечення вказали 24 % тренерів, що й стало на заваді подальших занять. На жаль, на думку 12 % опитаних, самі фізичні навантаження також стали на перешкоді для занять, а 16 % вважають, що особи з особливими потребами не змогли дочекатися оздоровчого ефекту від занять і тому припинили їх відвідувати. Лише 2 % тренерів зауважили, що причиною припинення інвалідами фізкультурних занять було відсутність контакту в навчальній групі. Окрім того, тільки один фахівець наголосив на недостатньому розумінні даної проблеми в сім'ї, тобто більшість батьків все-таки ініціюють і підтримують фізкультурну активність своїх дітей.

Як показали подальші наші опитування, фізкультурні фахівці вважають, що не лише вони повинні залучати інвалідів до фізкультурних занять. Тренери наголосили, що центри реабілітації та лікарі також не повинні стояти осторонь (29,7 та 27,7 % опитаних відповідно). На думку 19,8 % тренерів, ініціаторами повинні бути й батьки дітей. Тільки 15,8 % бачать вирішення даної проблеми вчителями та викладачами й лише 7 % респондентів – соціальними працівниками.

Разом з тим, серед факторів, що впливають на

стійку зацікавленість неповносправних до занять, тренери обрали наступні відповіді. Так, більшість з опитаних (35,5 %) вважають, що саме кваліфікація тренера чи інструктора стає як на перешкоді до занять, так і є тією причиною, що дозволяє збільшити кількість, тих хто займається. Велику роль, на думку 23,7 % тренерів, відіграє позитивна інформація від осіб, які вже займаються. Сучасне та ефективне обладнання також приваблює неповносправних до фізкультурних занять – вважають 18,2 % респондентів. Можливість у спілкуванні зазначають 14 % тренерів. На жаль, лише по 4,3 % респондентів вважають, що наявність достатньої інформації про фізкультурно-оздоровчі та спортивні заняття і сама репутація та престиж спортивного закладу також сприяють залученню інвалідів до занять.

На запитання: «Що має змінитися в житті країни, для того щоб її населення, зокрема інваліди, масово залучилися до занять?» – нашим респондентам слід було визначити ступінь важливості запропонованих складових (рис. 5). Так, 84,2 % опитаних вважають, що, в першу чергу, має бути державна підтримка розвитку фізкультурно-спортивної діяльності інвалідів. По-друге, доцільно проводити просвітницьку діяльність серед неповносправних (44,7 % тренерів). По-третє, має змінитися фінансовий стан інвалідів (39,5 % рес-

пондентів). Слід також забезпечити доступність місць занять для інвалідів (28,9 % опитаних).

У подальшому були визначені, у порядку важливості, наступні аспекти діяльності: наявність кваліфікованих кадрів для роботи з неповносправними; наявність достатньої кількості місць занять; забезпечення сучасним обладнанням місць занять та спеціальними пристосуваннями; підвищення якості пропаганди і реклами; культивування привабливих для інвалідів видів занять; формування стійкої мотивації до регулярних фізкультурних занять та підвищення рівня обізнаності інвалідів про необхідність систематичних занять.

Висновки: Пріоритетним у залученні неповносправних до занять, на думку тренерів, є державна підтримка інвалідів, інформаційно-пропагандистська робота, яка повинна спрямовуватися на відповідні вікові групи і нозології, та забезпечення доступності місць занять для неповносправних, відсутність чого є дуже серйозною перешкодою для їх соціальної адаптації.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження будуть присвячені вивченню особливостей проведення інформаційно-пропагандистської роботи в діяльності закладів фізичного виховання і спорту, яка спрямована на залучення неповносправних осіб до фізкультурно-спортивних занять.

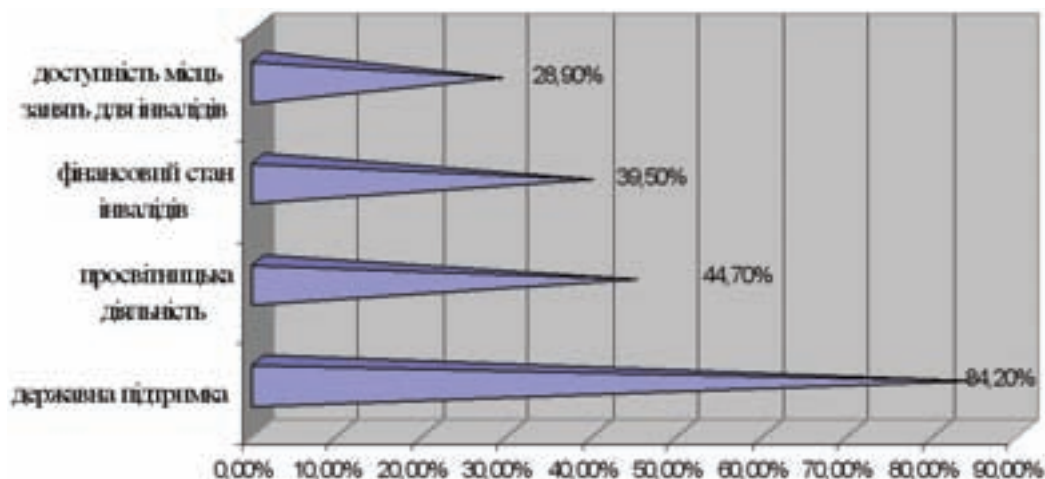

Рис. 5. Зміни, які допоможуть залучати неповносправних осіб до фізкультурно-спортивних занять (на думку тренерів)

Література:

1. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту : [указ Президента України : № 1148 від 28.09.2004].
2. Дутчак М. В. Спорт для всіх у світовому контексті / Дутчак М. В. – К. : Олімпійська література, 2007. – С. 85.
3. Кириленко О. М. Залучення населення України до спортивно-оздоровчої активності: соціологічний аналіз проблеми / Кириленко О. М. // «Парадигма здорового способу життя: духовні та фізичні компоненти» : [зб. наук. ст. II Міжнар. наук.-теорет. конф. каф. соц.-гуманіт. дісц.]. – К. : НУФВСУ, 2010. – С. 51–66.
4. Перфільєва М. В. Соціалізація неповносправних дітей в рамках інклюзивної освіти : [зб. наук. пр.] / Перфільєва М. В. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Вип. 11. – С. 72–76.
5. Шляхи удосконалення фізкультурно-спортивної роботи з інвалідами в Україні / [під ред. С. Матвєєва, І. Когут, Л. Радченко та ін.] // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2004. – № 2. – С. 109–112.